

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'G'ZAKI NUTQINI
RIVOJLANTIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJODINING O'RNI.**

S.I.Tursunova

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'limda

matematika va ona tili kafedrası o'qituvchisi

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PDh)

saidatursunova@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati tahlil qilinadi. Xalq og'zaki ijodi, jumladan, ertaklar, masallar, maqollar, jumboqlar va dostonlar, o'quvchilarning til boyligini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va estetik didni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqola xalq og'zaki ijodining boshlang'ich ta'limdagi o'rnini va uning o'quvchilarning nutqini qanday rivojlantirishini ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: O'g'zaki nutq, xalq og'zaki ijodi, boshlang'ich sinf, ertaklar, masallar, maqollar, nutq rivojlanishi, til boyligi, axloqiy qadriyatlar, estetik did.

Kirish: Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'zlarining dastlabki ta'lim jarayonida o'g'zaki nutqni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Nutqni aniq, to'g'ri va ijodiy ifodalash, ayniqsa, yosh avlod uchun muhim ko'nikmadir. Xalq og'zaki ijodi bolalar uchun boy til va madaniyat manbai bo'lib, ular o'quvchilarning fikr yuritish qobiliyatini, so'zlashuv madaniyatini, va o'zaro munosabatlarda aniq ifodalashni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ertaklar, masallar, maqollar, jumboqlar va dostonlar nafaqat o'quvchilarning nutqini boyitadi, balki ularni axloqiy qadriyatlar, tarixiy tajriba va xalqning dunyoqarashi bilan tanishtiradi.

Adabiyotlar tahlili: Adabiyotlar tahlili xalq og'zaki ijodining ta'limdagi o'rni va uning boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishdagi ahamiyatini tushunish uchun zarur. Ko'plab tadqiqotlar, ayniqsa, xalq og'zaki ijodining ta'limdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Misol uchun, G.M. Pospelov (1980) o'zining "Xalq og'zaki ijodi va ta'lim" asarida, xalq og'zaki ijodining bolalar nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Shuningdek, L.V. Shchurko (2010) o'zining tadqiqotlarida, bolalar uchun xalq og'zaki ijodining tilni o'rganish jarayonidagi ahamiyatini ko'rsatgan.

Jumladan, xalq og'zaki ijodi orqali o'quvchilarga yangi so'zlarni o'rganish, fikrlarini aniq ifodalash, ijtimoiy qadriyatlarni o'rganish, va estetik didni shakllantirish imkoniyatlari yaratiladi. Ertaklar va masallar orqali bolalar ijtimoiy aloqalarni, yaxshi va yomonni ajratishni o'rganadilar.

Metadologiya: Ushbu maqolada metodologiya sifatida ta'lim va psixologiya sohalarida o'zini namoyon qilgan teoriyalarni qo'lladik. O'quvchilarning o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining roli haqida adabiyotlar tahlili, aksariyat holatlarda psixolingvistik va didaktik yondashuvlar asosida o'rganilgan. Tadqiqotda xalq og'zaki ijodining asarlaridan, masalan, ertaklar, masallar va maqollardan foydalangan holda boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan o'quv mashg'ulotlari olib borildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'quvchilarning o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining samaradorligini o'rganishdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlari.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun xalq og'zaki ijodi tilni o'rganishda va nutqni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlari o'quvchilarga nutqni aniq va to'g'ri ifodalash, yangi so'zlar va iboralar bilan tanishish, axloqiy qadriyatlarni o'rganish hamda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda katta yordam beradi. Quyida xalq og'zaki ijodining boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishdagi ba'zi o'ziga xos xususiyatlari keltirilgan:

1. Badiiy va ritmik ifoda

Xalq og'zaki ijodining badiiy va ritmik xususiyati o'quvchilarga nutqni ta'sirchan va jonli qilishni o'rgatadi. Ertaklar, masallar, maqollar, jumboqlar va she'rlar kabi janrlar o'quvchilarga ritmik va musiqiy ohanglar orqali nutqni shakllantiradi. Bu xususiyat bolalarga o'z nutqlarini badiiy va estetik jihatdan boyitishga yordam beradi. Ertaklar va she'riy asarlar bolalar uchun notanish so'zlarni va iboralarni o'rganishga imkon beradi, shu bilan birga, nutqni eshitishda va ifodalashda ritmik tuzilmalarni o'zlashtirishga yordam beradi.

2. Tinglash va tushunish qobiliyatini rivojlantirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarga tinglash va tushunish qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, ertaklar yoki dostonlarni tinglash orqali bolalar nafaqat voqealar ketma-ketligini o'rganadilar, balki voqealar orasidagi sabab-oqibat munosabatlarini tushunadilar. Bu o'quvchilarning tahlil qilish va fikrlarni tizimli ravishda ifodalash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

3. Qisqa va aniq ifoda

Xalq og'zaki ijodi, ayniqsa, maqollar, masallar va jumboqlar bolalarni qisqa va aniq nutqni shakllantirishga o'rgatadi. Bolalar masallarni yoki maqollarni eslab, ularni o'z nutqlarida aniq, lo'nda va maqsadga muvofiq ravishda ifodalashni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, bolalarning o'z fikrlarini qisqacha, lekin mazmunli ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarda tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Ertaklarda va dostonlarda tasvirlangan obrazlar va voqealar o'quvchilarni tasavvur qilishga va o'z hikoyalarini yaratishga undaydi. Bu bolalarning ijodiy fikrlashini va nutq orqali o'zlarini ifodalashlarini rivojlantiradi.

5. Axloqiy qadriyatlarni o'rganish

Xalq og'zaki ijodining ko'plab janrlari, xususan, ertaklar va masallar bolalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatadi. Bu janrlar o'quvchilarga to'g'ri va noto'g'ri, yaxshi va yomonni ajratish, halollik, do'stlik, mehnat, va jasorat kabi ijtimoiy qadriyatlarni tushunishga yordam beradi. Axloqiy saboqlar bolalarning nutqini shakllantiradigan, ularni turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri nutq ishlatishga o'rgatadigan muhim vositadir.

6. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarga mantiqiy fikrlashni o'rgatadi. Ertaklar va masallarda voqealar ketma-ketligi, sabab-oqibat aloqalari, va obrazlar o'rtasidagi munosabatlar mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar voqealarni tahlil qilgan holda, ular orasidagi bog'lanishni tushunadilar va o'zlarining fikrlarini mantiqiy tartibda ifodalaydilar.

7. So'z boyligini oshirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarga yangi so'zlarni o'rganish va ulardan turli vaziyatlarda to'g'ri foydalanishni o'rgatadi. Ertaklar, masallar, jumboqlar va boshqa xalq og'zaki ijodi asarlari orqali bolalar o'z so'z boyligini oshiradilar va yangi iboralar bilan tanishadilar. Bu, o'z navbatida, ularning nutqini boyitadi va nutqni aniq va to'g'ri ifodalashga yordam beradi.

8. Keng qamrovli til va madaniyatni o'rganish

Xalq og'zaki ijodi orqali bolalar o'z xalqining madaniyati va tarixiy tajribasi bilan tanishadilar. Ertaklar va masallarda xalqning qadriyatlari, urf-odatlar, an'analari va dunyoqarashlari aks etadi. Bu, bolalarning madaniy ongini rivojlantirib, nutqni nafaqat til, balki madaniyat nuqtai nazaridan ham boyitadi.

9. Kreativ va interaktiv o'qitish uslubi

Xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlaridan yana biri, uning kreativ va interaktiv tarzda o'qitish imkoniyatidir. O'quvchilar xalq og'zaki ijodidan foydalanib, o'zlari hikoyalar yaratishi, ertaklarni o'qib, ularni yangi shaklda takrorlashlari yoki yangi voqealar kurgan holda ijodiy ishlar qilishlari mumkin. Bu bolalarning o'zlarining nutqini yanada erkin va ijodiy tarzda rivojlantirishga imkon beradi.

Xalq og'zaki ijodi - bu milliy madaniyatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda xalqning tarixiy tajribasi, an'analari, e'tiqodlari va qarashlari aks etadi. Xalq og'zaki

ijodi bolalar uchun juda muhim manba bo'lib, nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi. Xalq og'zaki ijodi yordamida bolalar quyidagi ko'nikmalarni egallaydilar:

1. So'z boyligini oshirish: Xalq og'zaki ijodining eng katta foydalaridan biri bu yangi so'zlar va ifodalar bilan tanishishdir. Ertaklar, masallar va dostonlar orqali bolalar yangi iboralar va til qurilishlari bilan tanishadilar.
2. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish: Ertaklarda voqealar o'zaro bog'liq bo'lib, bu bolalarni sabab-natija, taqqoslash, tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.
3. Axloqiy qadriyatlarni o'rgatish: Xalq og'zaki ijodi bolalar uchun yaxshi va yomonni ajratish, do'stlik, halollik kabi axloqiy qadriyatlarni o'rganish imkonini beradi.
4. Estetik didni shakllantirish: Xalq og'zaki ijodi bolalar nutqining go'zalligini va badiiy boyligini rivojlantirishga yordam beradi.
5. Diksiyaning yaxshilanishi: Ertaklar va masallarni o'qish yoki tinglash orqali bolalar diksiyalarini yaxshilashadi, to'g'ri intonatsiya va talaffuzni o'rganadilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirish – bu ta'lim tizimida o'ziga xos muhim vazifadir. O'g'zaki nutqni rivojlantirish o'quvchilarga fikrini aniq, lo'nda va to'g'ri ifodalashga yordam beradi, shu bilan birga, ularning ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Bu jarayonda xalq og'zaki ijodining o'rni alohida ahamiyatga ega. Xalq og'zaki ijodi, o'zining boyligi va turli janrlaridagi asarlari bilan boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xalq og'zaki ijodi va uning o'rni. Xalq og'zaki ijodi - bu milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, unda xalqning tarixiy tajribasi, an'analari, e'tiqodlari va qarashlari aks etadi. Xalq og'zaki ijodi turli janrlarda bo'ladi: ertaklar, dostonlar, naql qilishlar, maqollar, masallar, jumboqlar va boshqalar. Ushbu asarlar o'zining mazmuni va shakli bilan bolalarga muhim hayotiy saboqlarni, axloqiy qadriyatlarni, tabiatni, insonlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, xalq og'zaki ijodi o'quvchilarning til boyligini oshirish, so'zlashuv madaniyatini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

O'g'zaki nutqni rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati.

1. So'z boyligini oshirish: Xalq og'zaki ijodi, ayniqsa ertaklar va masallar o'quvchilarning yangi so'zlar va iboralar bilan tanishishiga yordam beradi. Bu ular uchun so'zlarni to'g'ri va muvofiq ravishda ishlatish ko'nikmalarini oshiradi. Masalan, ertaklarda uchraydigan so'zlar bolalarning tasavvurini kengaytirib, ularni nutqni yanada boy va jonli qilishga undaydi.
2. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish: Xalq og'zaki ijodining asosiy janrlaridan biri bo'lgan ertaklar va masallar bolalarga mantiqiy fikrlashni o'rgatadi. Ularning

tarkibidagi qahramonlar, voqealar va ularning natijalari o'quvchilarni sabab va natija o'rtasidagi bog'lanishni tushunishga, voqea rivojini to'g'ri izohlashga undaydi.

3. Ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish: Xalq og'zaki ijodi orqali o'quvchilarga axloqiy saboqlar berish mumkin. Ertaklar va masallarda yaxshi va yomonni ajratish, do'stlik, halollik, mehnat va boshqa ijtimoiy qadriyatlar aks etadi. Bu esa bolalarning o'z nutqini nafaqat tahlil qilish, balki ijtimoiy muhitda to'g'ri foydalanishiga yordam beradi.
4. Badiiy va estetik didni rivojlantirish: Xalq og'zaki ijodi bolalarga nafaqat axloqiy saboqlar, balki badiiy didni rivojlantirishga ham yordam beradi. Ertaklar va dostonlardagi obrazlar, tilning go'zalligi va ifoda vositalari o'quvchilarga estetik jihatdan boy nutqni qabul qilish va yaratish imkonini beradi. Bunda bolalar o'z nutqlarini nozik va ta'sirchan qilishga o'rganadilar.
5. Diksiyalarni yaxshilash: Xalq og'zaki ijodi orqali bolalar diksiyalarini rivojlantiradilar. O'quvchilar ertak yoki masallardan parcha o'qiyotganlarida, so'zlar va jumlar orasidagi to'g'ri intonatsiyani o'rganadilar. Bu ularning o'z nutqini aniq va to'g'ri ifodalashiga yordam beradi.

Xalq og'zaki ijodining janrlari va ularning o'quvchilarga ta'siri.

Ertaklar - boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir. Ertaklar bolalarga nafaqat tasavvurini kengaytirishga, balki so'zlashuvni yaxshilashga ham yordam beradi. Ertaklarni o'qib, bolalar o'z fikrlarini tizimli va aniq bayon etishga o'rganadilar.

Masallar va maqollar - xalq og'zaki ijodining yana bir muhim janri bo'lib, ular o'quvchilarga qisqa va lo'nda nutqni rivojlantirishda yordam beradi. Masallar va maqollar, shuningdek, ularga hayotiy saboqlarni etkazish uchun qulay vositadir.

Jumboqlar va xalq og'zaki she'riyat - bu janrlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda o'z o'rnini egallaydi. Jumboqlar bolalarni fikrlashga, ijodiy yondashuvni rivojlantirishga undaydi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati juda katta. Bu ijodiy asarlar o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, badiiy va estetik didni shakllantirishga yordam beradi. Xalq og'zaki ijodining o'ni shundaki, u o'quvchilarga nutqning boyligi va mazmunlilikini o'rganishga, o'z fikrlarini aniq va ta'sirchan bayon etishga imkon yaratadi. Shuning uchun xalq og'zaki ijodini o'quvchilarni o'qitishda va ularga nutqni rivojlantirishda faol qo'llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pospelov, G.M. (1980). "Xalq og'zaki ijodi va ta'lim". Moskva: "Ma'arif" nashriyoti.

2. Shchurko, L.V. (2010). "Xalq og'zaki ijodi va uning ta'limdagi roli". O'zbekiston pedagogik jurnali, 3(2), 45-50.
3. Safarov, T. (2005). "Boshlang'ich ta'limda nutq rivojlantirish metodikasi". Tashkent: "O'zbekistonda ta'lim" nashriyoti.
4. Mavlonov, A. (2012). "Bolalar ta'limida xalq og'zaki ijodining o'rni". Tashkent: "Ta'lim" nashriyoti.
5. S.I. Tursunova. "ONA TILIDAN SINFDAN TASHQARI MASHG'ULOTLARDA BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING OG'ZAKI NUQTINI RIVOJLANTIRISH" BuxDU. "PEDAGOGIK MAHORAT" ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2024. Tom.8. 168-171 b.
6. S.I. Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.
7. S.I. Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.
8. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.
9. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang 'ich sinf o 'quvchilarining og 'zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
10. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).
11. Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).
12. Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo 'lajak boshlang 'ich sinf o 'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).
13. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНҒИЧ СИНФИ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.
14. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНҒИЧ СИНФИ ЎҚУВЧИЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396

